

på Statens historiska museum, en replik är placerad i Gudhem. Katarina Sunesdotter var gift med Erik den läspe och halte och hennes fuster var abbedissa i nunneklostret i Gudhem. Där slutade Katarina sina dagar någon gång efter februari månad 1253, då hon i samtida källor nämns som död.

Svanberg presenterar nya intressanta uppgifter. Var-ken Erik Dahlbergh eller Peringskiöld har avbildat drottning Katarinas gravvård på ett korrekt sätt. Dahlbergh lät bl.a. skriva en egenhändigt uppdiktad inskrift i sin teckning i form av text som löper runt gravstenens tre sidor. Där står: *Divae reginae GUTAE cippus quondam erectus in conditorio Reginae, servatur nunc in templo parochiali*, översatt till svenska: ”Den gudomliga drottning GUDAS gravsten, en gång uppställd på drottningens grav, men nu förvarad i sockenkyrkan.” Så kan det naturligtvis inte ha stått på gravstenen.

En hel del saknas på gravvården. Studerar man fragmenten noga kan tre små figurer vid Katarinas huvudgård urskiljas. De föreställer hur den avlidnas själ tas om hand av änglarna. Denna föreställning, som är mycket vanlig i medeltida gravkonst, skildras på drottning Katarinas gravvård genom att en liten naken figur sitter på huk mitt i en duk. På var sida om den lilla figuren finns en ängel som sitter i en karmstol och håller i duken. I den andra handen håller änglarna var sitt vaxljus, av tekniska skäl har dessa fått framställas horisontalt nedfällda. På Dahlberghs stick har figurerna förvanskats till ett enda flygande huvud med vingar, så brukade själen nämligen återges på 1600-talets gravstenar. Ännu mindre syns av de fragment som har varit en framställning av två par små munkar som sitter och läser en evig förbön eller själamässa (*missae defunctorum*), som hjälp i skärselden, för drottningen. Under medeltiden var man beredd att donera rejält tilltagna summor till klostren om klosterbröder och -systrar lovade att läsa böner och själamässor över den döda; trots detta är framställningar av själamässor mycket ovanliga. Stenformerna på gravstenen, som skall föreställa pergamentsblad, har en gång varit bemålade, kanske med själamässans inledningsord: *Requiem aeternam dona eis, Domine* (Herre, giv dem den eviga ron).

De omsorgsfullt utmejslade västgötska stensulpturerna är fyllda av budskap som Svanberg tolkar och delger läsaren på ett intresseväckande sätt. De fina fotografierna till *Västergötlands medeltida stensulptur* står två av Svanbergs tidigare elever för, Rolf Green och Kjartan Hauglid. Men som läsare kan man önska att boken skulle innehålla ännu fler bilder, och gärna fler

detaljbilder. Nu diskuteras motiv som inte illustreras, exempelvis den märkliga scenen i Härja kyrka där fyra män håller varandra i händerna medan två av dem lyfter ett tjurhuvud. Jag vill gärna se motiven när jag läser de detaljerade beskrivningarna av dem och de intresseväckande resonemangen kring möjliga europeiska impulser. Det hade även varit intressant med en kulturhistorisk infallsvinkel till diskussionen om några av motiven. Den gedigna litteraturlistan innehåller huvudsakligen referenser till konsthistorisk litteratur, vilket kan uppfattas vara en brist beroende på vem läsaren är. Trots det fyller boken en stor lucka och kommer helt säkert att öka intresset för det kulturarv som den medeltida stensulpturen i kyrkorna och klostren utgör.

Ritwa Herjulfsson, Visby

Birgitta Odén: *Sture Bolin. Historiker under andra världskriget*. Kungl. Vitterhets- Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Historiska serien 27, Stockholm 2011. 101 s., ill. ISBN 978-91-7402-402-9.

När Birgitta Odén blev professor i historia 1965 (som den första kvinnliga professorn vid Lunds universitet) var det sin lärare Sture Bolin hon efterträdde. Nu har hon, lagom till sin nittioårsdag, skrivit en bok om honom. Redan tidigare har hon för övrigt ägnat honom en uppsats i samlingsverket *Svenska historiker: Från medeltid till våra dagar* (utgivet 2009 av Ragnar Björk och Alf W. Johansson).

Att Birgitta Odén återkommit till ämnet har sin särskilda förklaring. Hon vill rentvå sin föregångare från de beskyllningar som riktats mot honom för tyskvänlighet och rasism. Inte minst blir det Sverker Oredsson och dennes bok *Lunds universitet under andra världskriget* som ställs i skamvrån vid denna uppgörelse.

Odén tar ett principiellt grepp på sitt ämne. Hon knyter an till Linköpingsforskaren Martin Kylhammar och dennes begrepp ”faktoid”. Med ”faktoid” menar han en försanthållen felaktighet som lanseras med forskningens auktoritet och sedan vinner spridning genom att traderas från sammanhang till sammanhang. Ofta finns ett politiskt syfte bakom tillverkningen av faktoider.

Ett bra exempel på faktoidframställning är de mer eller mindre automatiska beskyllningar som riktas mot konservativa författare verksamma under 1930- eller 40-talen för att ha varit Hitlervänliga.

Ett celebret exempel kom 2000 när Herman Lindqvist

gav ut sin *Historien om Sverige: Drömmar och verklighet*. Där beskylldes historikern Karl-Gustaf Hildebrand för att ha varit nazistiskt anstucken och ha motsatt sig invandring till Sverige av några judiska läkare. Skälet var att Hildebrand var verksam inom en konservativ studentförening. Nu förhöll det sig i verkligheten tvärtom. Hildebrand var en av dem som vid ett berömt studentmöte i Uppsala talade för att man borde tillåta invandring av förföljda judar.

Lindqvist tvingades backa och införa rättelser. Orsaken till detta var i sin tur att Hildebrand fortfarande var i livet när boken kom ut och kunde protestera.

Men de döda då, frågar sig Birgitta Odén. Har de ingen rätt?

Jag kunde exemplifiera med Frans G. Bengtsson, som umgicks i Birgitta Odéns föräldrahem och som ofta beskyllts för att ha varit pronazistisk och som i Wikipedia till och med framställts som rasist. I verkligheten hatade Frans G. Bengtsson Hitler och hans anhang med total avsky. Ordet ”ras” karaktäriserade han 1939 som ett ”uttryck som gör världen sjuk”.

Ett annat exempel är Sven Stolpe. Stolpe betraktade Hitler mer eller mindre som en inkarnation av Antikrist. Men det har aldrig hindrat att han betraktats som Hitlersympatisör.

Hur förhöll det sig då med Sture Bolin? Odén går igenom fakta i målet. Bolin var konservativ, närmast sympatiserande med fransk konservatism bland moderna anhängare till Joseph de Maistre. Betydde det att han hade sympatier för Hitler? Alldeles tvärtom. Bland de många uttrycken för hans kritik mot Hitlertyskland bör framför allt nämnas den stora boken *Det ensidiga våldet. Spelet kring krig och fred 1938–1939. Försök till historisk skildring* (1944). Arbetets huvudtes – att kriget drevs fram av Hitlers Tyskland – är kanske inte det mest intressanta. Det intressanta är i stället att Bolin på grundval av pressuppgifter och utgivna vitböcker så väl kunde dokumentera en framställning av förspelet till andra världskriget som fortfarande i det väsentliga ter sig hållbar. Än i dag är boken läsvärd trots de många verk i ämnet som skrivits sedan 1944. Bolin såg inte sällan sammanhang och faktorer som senare författare har förbisett. Mer material betyder inte automatiskt större insikt.

Birgitta Odéns bok ger på köpet en genomgång av Sture Bolins hela forskargärning. Den var framför allt inriktad på äldre tider och äldre källor. Den handlade om romerska myntfynd, om ledung och frälse i medeltidens Danmark, om globala handelsvägar, om Skå-

nelands historia. Bolin hörde hemma i den Weibullska källkritikens Lund. Han blev en av denna källkritiks mest briljanta utövare.

Weibullianernas grundtes att historieskrivning bör baseras på fakta och källor anses numera föråldrad och kunskapsteoretiskt naiv. Den hade dock sina poänger. Birgitta Odéns framställning i boken om Sture Bolin är ett exempel på det.

Svante Nordin, Lund

Peter Aronsson: *Historia*. Liber, Malmö 2011. 127 s. ISBN 978-91-47-09549-0.

Peter Aronsson inleder sin introduktionsbok *Historia* med att bl. a. konstatera att 60 000 personer tvångssteriliserades i Sverige 1935–1974. Poängen med denna och andra inbördes till synes disparata utsagor, som att Olof Palme mördades 1986, oklart av vem och varför eller som att inkomstprövade barnbidrag infördes i Sverige 1937 och blev allmänna 1948, är att inleda en diskussion om vilka händelser som blir en del av vår historia.

Det förflutna möter oss överallt, påpekar Aronsson. Men långt ifrån alltid som just historia. Vilka händelser ur det förflutna som förs till historien är väsentligt, inte bara för hur vi uppfattar detta förflutna utan också för hur vi uppfattar nuet och framtiden, vilka orsakssamband som anses driva fram förändring.

Den här boken avser alltså att tjäna som en introduktion till begreppet historia. Peter Aronsson, som ju är en väl skickad författare, har velat göra en begreppshistorisk undersökning och, som han säger, en anatomi för historiskt tänkande. Vari det anatomiska består kan väl lämnas därhän. Men läsaren får sig en historiografi till livs som i huvudsak kretsar kring den akademiska disciplinen med samma namn som bokens titel. Om ordet historia syftar på det förflutna, kunskapspraktikerna eller gestaltungsformerna så är det kunskapspraktikerna i akademisk mening som framförallt fokuseras i boken. Aronsson vill emellertid också understryka att den akademiska disciplinen spelar på samma historieproducerande plan som flera andra. Akademin, skolan, politiska debatter är exempel på arenor som drivs av olika logiker och som påverkar hur vi ser på då, nu och framtiden. Ingen av dessa och andra logiker är friställda från varandra.

Aronsson skriver om historia som förhandling och uppgörelser, som ger eller tar ifrån sociala grupper erkännande och representation. Historia handlar förstås